

СЪСТАВНО СКАЗУЕМО

- **Съставното глаголно сказуемо** се образува от два глагола, свързани с *да*. Първият глагол е специален и означава:
 - **начало, продължителност** или **край** на действието (*започвам, захващам, продължавам, спирам, свършвам* и др.);
 - **възможност** или **необходимост** да се извърши действието (*мога/може, трябва*).
- **Съставното именно сказуемо** се образува от:
 - спомагателния глагол *съм* или от глагол без самостоятелно значение, който може да се замени със *съм*: *явявам се, оказвам се, оставам, казвам се, викам се, броя се, правя се, показвам се, излизам, изглеждам*;
 - *име* (*съществително, прилагателно, числително име, местоимение*) или израз, в който главната дума е име).
- Ако в именната част на съставното именно сказуемо се съдържа форма на име за мъжки род, тази форма се членува с пълен член.
- При учтиво говорене глаголната част на съставното именно сказуемо е в мн.ч., а именната – в ед.ч.

1. Прочетете откъса от разказа „Ветрената мелница“ от Елин Пелин. Открийте съставните сказуеми в текста и попълнете с тях таблицата.

Той беше седемдесетгодишен, як и здрав старчуга... С Дъбака, който се отличаваше от него по това, че бе млад, и по това, че бе ерген, дядо Корчан бе свързал едно странно приятелство, спокойно, неразделно и безкрайно весело.

Дъбакът беше русолик левент с обичливо лице, на което придаваха особена хубост големите му сини очи.

Той бе ерген и като че не мислеше да се жени. В село човек, прехвърли ли тридесет лазарника, мъчно може да се ожени. На времето си впрочем той хубавичко беше се налудувал и бе спечелил завидна слава на немирнен халосник и на неподражаем хороигрец. Но след десетгодишно скитане с дюлгери по Влашко, дето бе спечелил и парици, той се върна вече хрисим и кротък, поправи воденицата, едничко наследство, останало от баща му, и заживя повече около нея. [...]

Изобретателният ум на Дъбака понякога скрояваше някакви странни планове, които воденичарската глава на дядо Корчан всякога одобряваше, а неуморните ръце идеха на помощ... Така веднаж те почнаха да правят тепавица.

Съставни именни сказуеми	Съставни глаголни сказуеми

2. Колко съставни сказуеми има в откъса от „Ветрената мелница“ на Елин Пелин?

А понякога, като се вгледваше скришом в прежуреното лице на Дъбака, рече му благо:

– Лазаре бе, ти трябва да се ожениш. Ветрените мелници хаят младостта! Дъбакът го поглеждаше с големите си сини очи и почваше от все сърце да се смее.

- А) 1 Б) 2 В) 3 Г) 4

В кое изречение е употребено съставно сказуемо? (Общо условие за задачи 3 и 4)

3.

- А) Гайдарят престана да свири.
 Б) В навалищата избухна весел смях.
 В) Погледът на Дъбака се запали срещу нейния.
 Г) Дъбака пък съвсем беше се забравил.

4.

- А) Критиката е признала Елин Пелин за един от най-големите майстори на късия разказ в нашата литература.
 Б) Елин Пелин завършва началното си образование в родното си село, след което заминава за София.
 В) Елин Пелин създава редица разкази, наситени с жизнерадостен и весел смях, присъщ на българския селянин.
 Г) Според Елин Пелин сиромашията е неизменна част от живота на обикновения човек.

Кое от изреченията НЕ съдържа съставно сказуемо? (Общо условие за задачи 5 – 7)

5.

- А) Авторът е пресъздал външния вид на младия Рустем доста подробно.
 Б) Калпакът му е вехт, над ушите му се вият тежки и черни кичури коса.
 В) Ризата на Рустем е кирлива, под нея се вижда слабото му тяло.
 Г) Аленият му пояс също е дрипав, както и потурите, разкопчани до колене.

6. А) Унесена, след едночасова борба тя спря отмаляла и запъхтяла.
Б) Това е и единственият спомен, оставен от сръчната му ръка.
В) Другарките на Христина почнаха да я подкачат.
Г) Дъбакът накупи материал, а Корчан се залови да работи.
7. А) „Мечтатели“ е кратък разказ, написан от писателя реалист Елин Пелин.
Б) Елин Пелин продължава да преоткрива красотата на човешките мечти.
В) Мечтата често върви ръка за ръка с вярата в някакво невъзможно чудо.
Г) „Мечтатели“ може да се определи като разказ за стремежа към непостижимото.

8. Подчертайте съставните сказуеми в текста.

Природата е спокойна и ведра. Лъчите на майското слънце озаряват героя. Рекичката се разлива умерено по голите брегове. Поляните и ливадите сякаш се усмихват под леката жега, а той равнодушно претърсва всяко едно кътче. Този начин на представяне на героите в съответствие с описанията на природата е характерен за Елин-Пелиновия стил на писане и може да се проследи в цялата творба.

Срещата на чичо Горан и малкото циганче Рустем е завръзката в разказа. Дватама герои са основните в творбата. Авторът постепенно запознава читателя с тях. За чичо Горан става ясно, че е доктор: „Селският доктор, чичо Горан, с възпретнати до колене крачоли на потурите си, с обрамчена торбичка, газии наведен из реката и търси пиявици“.

Той е влюбен в момиче на име Акима. Готов е да направи всичко, за да спечели сърцето ѝ.

Из ученическо съчинение

9. Открийте съставните сказуеми в текста и изберете верния отговор на въпроса колко и какви по вид са те.

Цялата природа става свидетел на чудноватия диалог между героите в разказа „Мечтатели“. Най-силно е въздействието на пейзажа в епилога. Природата сякаш мисли за това, което е чула, търси решение на поставените въпроси, не знае на какво да вярва – на историята за разковничето или на легендата за бялата кукувица. Денят слуша мечтателната песен на реката, чиито откъслечни дълбоки въздишки, недомлъвки и томления като че ли продължават да разказват за хиляди несбъднати мечти.

- А) 3 съставни глаголни сказуеми
Б) 3 съставни именни сказуеми
В) 2 съставни глаголни сказуеми и 1 съставно именно сказуемо
Г) 1 съставно глаголно сказуемо и 2 съставни именни сказуеми

10. Членувайте правилно.

Баща ми е архитект___ на тази сграда.

Той се оказа най-известни___ автор на сатирична поезия.

Моят приятел излезе победител___ в неравната борба.

Хемоглобинът е показател___ за добро здраве.

Моят син се оказа виновник___ за всичките ми проблеми.

11. Направете синтактичен разбор на изреченията.

В началото на септември излезе първият брой на списанието.

След оспорван двубой Черният рицар излезе победител в турнира.

12. Трансформирайте изреченията така, че вместо използваните в тях прости глаголни сказуеми да употребите съставни сказуеми, като при това запазите в основни линии същия смисъл.

След изказването му всички в залата заговориха в един глас.

Брат ми отскоро преподава в Софийския университет.

За поредна година той победи в напрегнатата надпревара.

Момичето развълнувано заразказва какво са преживели.

СЪСТАВНО СКАЗУЕМО

1. Съставни именни сказуеми: *беше 70-годишен, як... старчуга; бе млад; бе ерген (2 пъти); беше русолик левент...*;
съставни глаголни сказуеми: *може да се ожени; почнаха да правят*
2. Б
3. А
4. Г
5. А
6. А
7. В
8. *е спокойна и ведра, е характерен, може да се проследи, е завръзката, са основните, става ясно, е доктор, е влюбен, готов е*
9. Г
10. *Баща ми е архитектът на тази сграда; Той се оказа най-известният автор на сатирична поезия; Моят приятел излезе победителят в неравната борба; Хемоглобинът е показателят за добро здраве; Моят син се оказа виновникът за всичките ми проблеми.*
12. *След изказването му всички в залата започнаха да говорят в един глас; Брат ми отскоро е преподавател в Софийския университет; За поредна година той е победител в напрегнатата надпревара; Момичето развълнувано започна да разказва какво са преживели.*